

בס"ד. שיחת ש"פ ויקהל-פקודי, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשי"ב.
בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויקהל משה גו'.

* * *

ב. בפרשת¹ החודש² — נאמרה גם מצות אכילת מצה: "שבעת ימים מצות תאכלו"³.

ובהקדמה — שמצוה זו מיוחדת בכך שגם בזמן הזה היא מדאורייתא: באופן כללי⁴ — ישנם שלשה ענינים עיקריים בחג הפסח: פסח, מצה, ומרור⁵. ובזמן הזה — קיום מצות פסח אינו אלא ע"י "ונשלמה פרים שפתינו"⁶. מצות אכילת מרור — היא רק מדרבנן, ואילו מצות אכילת מצה היא מדאורייתא⁷.

ג. החילוק בין חמץ למצה — הוא בשני ענינים:

(א) בחמץ — מתנשאת העיסה, ואילו במצה — נשאת העיסה כמות שהיא. ומשמעות הדבר ברוחניות: חמץ — ישות והתנשאות. מצה — ביטול⁸.

ומטעם זה עיקר המצה הוא "לחם עוני" דוקא [שלכן, אע"פ שבחג הפסח מותר לאכול גם "מצה עשירה", מ"מ אי אפשר לצאת י"ח מצות אכילת מצה אלא ב"לחם עוני"]⁹ — לפי שענינה של מצה הוא ביטול (כנ"ל), ודבר זה מתבטא יותר ב"לחם עוני"¹⁰.

1 "רשימות" חוברת לח ע' 17 ואילך.
2 (5) ראה פסחים קטז, ריש ע"ב (במשנה).
3 (6) הושע יד, ג. וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 36 ואילך.
4 (7) פסחים קכ, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז אר"ח סתע"ה סט"ו.
5 (8) ראה לקו"ת צו יג, ג. שה"ש יד, ד. ובכ"מ.
6 (9) שו"ע אדה"ז שם סתנ"ד ס"ד. ר"ס תסב.
7 (10) עיין תו"א סוף פרשתנו (פט, ג. צ, ב). שם בהוספות (קיד, ג ואילך. קטז, ד. קטז, ב). וראה לקו"ש חט"ז ס"ע 124. וש"נ.

1 שיחה זו (עד סוס"ח) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 129 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
2 שקורין ביום הש"ק זה, ש"מיני מתברכין כולהו יומין" (ראה זח"ב סג, ב. פח, א), כולל גם ר"ח ניסן (נוסף על היותו שבת מברכים ר"ח ניסן) הכולל את כל ימי החודש (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א"ב. ובכ"מ), שעיקרו חג הפסח (מרשימה בלתי מוגה).
3 בא יב, טו.
4 ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 542 ואילך.

ויש להוסיף, שגם המצה שאכלו בני ישראל במצרים — היתה "לחם עוני"¹¹.

(ב) התיבות "מצה" ו"חמץ" מורכבות מאותיות זהות, אלא, שהתיבה "מצה" היא באות ה"א והתיבה "חמץ" היא באות חי"ת¹². והענין בזה:

אות ה"א דומה לאות חי"ת: שתיהן מורכבות משלשה קוין ופתוחות מלמטה. ההבדל ביניהן הוא בכך, שהאות חי"ת סתומה בכל שלשת הצדדים לגמרי, ואילו האות ה"א יש לה פתח מלמעלה.

הפתח מלמטה (שבשתי האותיות) — משמעותו: "לפתח חטאת רובץ"¹³. הסתימות מכל הצדדים — באות חי"ת — משמעותה, שלא קיימת מקום ליציאה מ"לפתח חטאת רובץ". הפתח מלמעלה — באות ה"א — משמעותו, שהאדם נמצא אמנם במצב של "לפתח חטאת רובץ", אבל אעפ"כ, יש לו פתח למעלה — שעל ידו יכול לצאת ממצבו ולעשות תשובה¹⁴.

ואע"פ שהפתח למעלה (באות ה"א) הוא פתח קטן ביותר — הרי אמרו רז"ל¹⁵ "פתחו לי כחודו של מחט", ועיי"ז — "ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", שכן, ע"י הרהור תשובה אחד יכול האדם להשתנות — ברגע אחד — מרשע גמור לצדיק גמור¹⁶.

ד. שני חילוקים האמורים בין חמץ למצה — תלויים זה בזה:

מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו, ומזה מובן, שע"י הרהור תשובה ברגע אחד, ובלשון הידוע (זח"א קכט, סע"א ואילך) "בשעתא חדא ביומא חדא ברגעא חדא" — נויש לומר, ש"שעתא" הוא גם מלשון הפנה, כלומר, שע"י תפנית אחת, "מיט איין קערן" — יכול האדם להשתנות מרשע גמור לצדיק גמור (וראה גם לקמן סוס"ז).

והטעם שמקודשת מספק (רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א) — אינו אלא בגלל הספק "שמא הרהר תשובה בדעתו" (קידושין שם. ועד"ז ברמב"ם וטושו"ע שם), כיון ש"אין אדם יודע מה בלבו של חברו" (פסחים נד, ריש ע"ב). אבל, אם ודאי הרהר תשובה, הרי היא ודאי מקודשת (מרשימה בלתי מוגה).

(11) ראה רמב"ן עה"פ ראה טז, ג. וראה השקו"ט בזה — לקו"ש שם ע' 122, ובהערות. וש"נ.

(12) ראה זח"ג רנב, א. הובא בתו"א ויצא כא, ג. לקו"ת צו יד, ב. ובכ"מ.

(13) בראשית ד, ז.

(14) ראה מנחות טז, ב.

(15) שהש"ר פ"ה, ב [ב]. וראה בהנסמן בהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17.

(16) כדאיתא בגמרא (קידושין מט, ב) — שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (וי"ג*: "צדיק גמור"), אפילו רשע גמור

(* אור זרוע סק"ב. וכ"ה בלקו"ת ר"פ דברים א, ב). וראה תניא פ"א (ה, א).

כאשר האדם הוא בבחינת ביטול (שזהו"ע המצה), הרי, אפילו אם חטא, ח"ו — ה"ה חושב אודות עשיית תשובה (שזהו"ע דאות ה"א); אבל כאשר האדם הוא בבחינת ישות והתנשאות (שזהו"ע החמץ) — אינו חושב אודות עשיית תשובה (בהתאם לתוכנה של אות ח"ת).

וטעם הדבר — לפי שכאשר האדם הוא בטל, אינו משתדל להצדיק את עצמו ("ער זוכט ניט צו מאַכן זיך גערעכט"), ובמילא ה"ה עושה חשבון צדק מכל מעשיו, וכאשר נוכח לדעת שהנהגתו אינה באופן הראוי — עושה תשובה;

לעומת זאת, כתוצאה מהרגש הגאווה וההתנשאות — מוצא האדם חשבונות להצדיק את כל הנהגותיו¹⁷.

ה. יתר על כן:

לא זו בלבד שלאחרי שעשה דבר בלתי רצוי מוצא הוא תירוץ לכך (כיון שרוצה להשאיר צודק בעיני עצמו), אלא יתירה מזה, שגם לכתחילה, כשמגיע לידי קיום מצוה שבשבילה צריך הוא לכפות את עצמו ("ער דאַרף זיך אַ בויג טאַן"), הנה בגלל הרגש גאותו והתנשאותו, מוצא הוא חשבונות וטעמים שלא יצטרך לקיימה.

דוגמא לדבר — במצות הצדקה, וכיון שצדקה היא כללות המצות¹⁸ יובן ממנה גם ביחס לכל המצוות:

בשעה שרואה עני — ה"ה טוען את הטענה ש"שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם?"¹⁹

ושני פרטים בטענה זו — ביחס לעצמו וביחס לזולתו:

בגלל גאותו והתנשאותו — ה"ה עושה חשבון בנפשו, שכל הרכוש הנמצא ברשותו בא אליו משום שזה מגיע לו, ואדרבה, מגיע לו יותר מכך; וכיון שכן — ה"ה טוען — כיצד אפשר ליתן מזה לאחרים?!

וכיון שישות עצמו אינה סובלת ("דערלאַזט ניט") את מציאותו של הזולת — מתקבל יפה על דעתו ("לייגט זיך אָפּ ביי אים גאָר געשמאַק"), שזולתו אינו דומה אליו, ומובן אצלו שהסיבה לכך שהזולת הוא עני היא בגלל שלא מגיעה לו פרנסה; ובמילא ה"ה חושב: מכיון שהקב"ה רוצה

(17) ראה בכ"ז בקונטרס ומעין מאמר טר-טז. ד"ה לך לך תש"ב פ"ג ואילך (סה"מ).
 (18) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה (פ"א ה"א).
 (19) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מת, ב).

— כפי שהצדק אכן דורש... — שהלה יהי עני, יעשה הוא בניגוד לכך, ליתן לו כסף?! ...

משא"כ כאשר הוא בטל — אזי:

(א) עושה חשבון בנפשו ודן את עצמו אם אמנם טוב הוא יותר מזולתו, וחשבון זה מביא אותו ליתן צדקה, וכמ"ש²⁰ "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", שה"משפט" שהאדם עושה על עצמו מביאו ל"צדקה".

(ב) ומבין, שאפילו אם חסרון הפרנסה אצל זולתו נעשה מחמת עונש, רח"ל, הרי, העובדא שיש לו פרנסה — מבלי הבט על מעמדו ומצבו הבלתי רצוי — מכריחה אותו לומר, שבנ"י הם כמו בניס לגבי הקב"ה, וכאשר המלך מעניש את בנו, ואוהבו של המלך גומל לו טובה — הרי המלך עצמו מרוצה מאד מכך, כתשובת ר' עקיבא (על טענת טרונוסרופוס הנ"ל)¹⁹.

וכשם שהוא במצות הצדקה — כמו"כ הוא בכל המצוות.

ו. נוסף לכך שבגלל הרגש גאותו והתנשאותו ה"ה מחפש לגבי כל דבר, חשבון שיוכיח שהנהגתו כדבעי, הרי יתירה מזה, אפילו בשעה שאינו מסוגל בשום אופן למצוא תירוץ על מעשיו ונאלץ איפוא להודות שאינו מתנהג כפי הדרוש — מוצא הוא, בכל זאת, סיבות שונות שהביאוהו לידי כך, ובמילא ה"ה נשאר צודק בעיני עצמו ("בלייבט ער אלץ גערעכט ביי זיך")! ...

הוא טוען טענות שונות:

לגבי דבר אחד ה"ה טוען — שזהו מצד היצה"ר, ש"יצרו בוער כאש"²¹. הגמרא עצמה אומרת²² — טוען הוא — שהקב"ה מתחרט על כך שברא את היצה"ר; לא יתכן, איפוא, לתבוע ממנו, מדוע לא ניצח הוא את היצה"ר! ... לגבי דבר שני ה"ה טוען — ש"מקומו גרם לו לחטוא"²¹ וכן הלאה.

כל החשבונות הנזכרים בתניא²¹ שעל ידם צריך ללמד זכות על הזולת — משתמש בהם לגבי עצמו... ולא עוד, אלא שחושב בדעתו, שלאור הנסיבות בהן הוא מצוי — "איז נאָך גאַנץ שיין אַז ער איז אַזוי". מישוהו אחר במקומו "וואָלט געווען ווער ווייס וואָס"! ...

(21) ראה תניא פ"ל.

(22) סוכה נב, ב.

(20) תהלים צט, ד. וראה סה"מ תרפ"ט ע'.

90. וש"נ.

יתר על כן:

אפילו כאשר הוא יודע שהנהגתו אינה טובה, ולא עוד, אלא שגם אין לו סיבות לזקוף אותה בהן — בכל זאת, "על כל פשעים תכסה אהבה"²³:

דיוק הלשון "פשעים" הוא — כמאמר חז"ל²⁴: "פשעים אלו המרדים". כלומר, אפילו כאשר אין לו כל תירוץ להצדיק את מעשיו, שכן, הוא עצמו יודע שהוא מורד (רח"ל) — מ"מ, "על כל פשעים תכסה אהבה". לבטל את הפשעים, אפילו בטענות של שקר — אינו יכול בשום אופן, ובמילא מכסה אותם באהבת עצמו ("זיין ליכשאַפּט צו זיך אַליין")!...

ז. וזהו החילוק בין חמץ למצה:

חמץ — מורה על התנשאות עצמית, וכתוצאה מכך — "חמץ" מורכבת מאות ח"ת שפתוחה מלמטה, "לפתח חטאת רובץ", ולאידך, סתומה היא מכל צד, שאין לו פתח לעשות תשובה. כי, מצד התנשאות: (א) ה"ה מצדיק את הנהגתו — שאדרבה היא הנהגה טובה. (ב) הוא מוצא סיבות ותירוצים על הנהגתו. (ג) "על כל פשעים תכסה אהבה". הצד השווה שבהם — שאינו עושה תשובה.

מצה — מורה על ביטול, וכתוצאה מכך — "מצה" היא באות ה"א שפתוחה למעלה, כי, מצד הביטול: (א) אינו מצדיק את הנהגתו. (ב) אינו מוצא סיבות ותירוצים על הנהגתו. (ג) וכאשר רואה את המצב הלא-טוב שבו הוא נמצא — נעשה שבור מכך.

וכשנמצא במצב של שברון־לב ("צעבראָכנקייט") — ה"ז כפי שאמר אדמו"ר מהר"ש²⁵: "אַ אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה", ובמילא, בשעה אחת, "שעה" מלשון הפנה, "מיט איין קער"²⁶ — נעשה צדיק גמור.

ח. עפ"ז יש לבאר מה שמצינו בירושלמי²⁷: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת מנין .. זה הדבר אין כתיב כאן אלא אלה הדברים²⁸ .. אל"ף חד, למ"ד תלתי, ח' תמניא, לא מתמנעין רבנן דרשין בין

26 ראה לקר"ת דרושי ר"ה סא, א. סג, ד.

27 סה"מ תרצ"ג ס"ע תקמא. סה"מ קונטרסים

ח"ב שצו, ב. ח"ג ע' קד.

27 שבת פ"ז ה"ב.

28 ריש פרשתנו (ויקהל).

23 משלי יו"ד, יב.

24 יומא לו, ב.

25 ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג

ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).

ה"א לחי"ת" ("דאותיות אחה"ע מתחלפין, נמצא שהן ל"ט"29) —
 דלכאורה קשה: הן אמת שאותיות ממוצא משותף מתחלפות זו בזו, אבל,
 כיצד אפשר לדרוש אות ה"א (של "אלה") בתור אות חי"ת בענין של
 מספר?

וע"פ הנ"ל יש לומר הביאור בזה:

ל"ט המלאכות של העולם — הרי מצד עצם בריאתן והתהוותן הן
 ענין של חי"ת, כנ"ל. אלא, שע"י העבודה ד"אלה הדברים (שזהו"ע דל"ט
 ("אלה") מלאכות המשכן) .. ששת ימים תַעֲשֶׂה (בדרך ממיילא³⁰) מלאכה
 גו" — עושים מל"ט מלאכות העולם את ה"א.

ולפיכך, בהפסוק שבו מדובר אודות העבודה ד"אלה הדברים" —
 ל"ט המלאכות כפי שהיו במשכן (שעל ידו מהפכים את החי"ת לה"א)
 — נאמר "אלה" באות ה"א³¹.

* * *

ט. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר³² אודות הנהגתו של אביו, כ"ק
 אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע — שיום ההילולא שלו (ב' ניסן) חל בשבוע
 זה — באמירת ברכות השחר.

— הרבי אמר, שמעולם לא שמע כיצד אומר אביו "מודה אני",
 אבל, ה' רגיל לשמוע כיצד הוא אומר ברכות השחר³³.

וסיפר שבעת אמירת ברכות השחר: (א) לא ה' הרבי נ"ע חוגר
 אבנט. (ב) ה' נוהג להסתכל בחלון.

י. וביאור הענין בעבודת האדם:

חגירת אבנט ענינה — "הכון לקראת אלקיך ישראל"³⁴, שלכן
 "צריך לאזור חלציו כשמתפלל"³⁵, כיון שקודם התפלה ("לקראת אלקיך
 ישראל") צ"ל הכנה ("הכון") של האדם.

29 קרבן העדה שם.

חסר ההמשך (המו"ל).

30 ראה בארוכה בהמאמר שנאמר בההתועדות (לעיל ע' 68 ואילך). לקו"ש ח"א ע' 187 ואילך.

32 ראה תו"מ — רשימת היומן ע' תיז (מ"ליל ש"ק פה"ח תש"ב" — לפני עשר שנים).

31 באמצע השיחה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הפסוק (ישעי' נה, ח) "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי", וביאר, שהסיבה לכך ש"לא דרכיכם דרכי" היא בגלל ש"לא מחשבותי מחשבותיכם" —

33 ראה גם סה"ש תש"ג ע' 103.
 34 עמוס ד, יב. שבת יו"ד, רע"א.
 35 תוס' שבת שם (ד"ה טריחותא). הובא להלכה בטושו"ע ואדה"ז או"ח סצ"א ס"ב (השקו"ט בזה — ראה נ"כ הטושו"ע שם).

אבל אמירת ברכות השחר, להיותה תיכף בקומו משנתו³⁶, קודם העבודה, במעמד ומצב ד"נשמה באפו"³⁷ בלבד — ה"ה גם ללא ההכנה דחגירת אבנט, ואעפ"כ גם במעמד ומצב זה — ללא הכנה כלל — ביכלתו לומר ברכות השחר!

וע"ד תוכן הענין דאמירת "מודה אני כו" תיכף ומיד כשניעור משנתו³⁸, ללא שום הכנות מוקדמות. אלא, שאמירת "מודה אני כו" יכולה להיות גם לפני נט"³⁸, כיון שרוח הטומאה אינו שולט על ה"מודה אני" של יהודי³⁹, משא"כ אמירת ברכות השחר צ"ל לאחר נט"י דוקא⁴⁰; אבל לאחר נט"י, אפשר לאמרן ללא הכנות נוספות.

ובענין זה באה לידי ביטוי מעלתו המיוחדת של יהודי — אשר מבלי הבט על כך שעדיין לא הכין את עצמו כלל לעבודת השם, שהיה זה־עתה ניעור משנתו ("ער איז ערשט אויפגעשטאַנען פון שלאָף...") ואין לו אלא "נשמה באפו" בלבד (כאמור), מ"מ, לאחר שנטל את ידיו וכבר אין לו שייכות לטומאה — יש בכחו ובאפשרותו לברך תיכף ומיד ברכות השחר!

ועוד ענין בזה:

ע"י חגירת אבנט ניתוסף שלימות גם בהענין ד"להפסיק" בין (ראשו⁴² ו) לבו לערוה". כפי שהוא בעבודת האדם, היינו, שנעשה ההפסק והפירוד בין המוח והלב ובין ענינים גשמיים וחומריים (שבבחינת ערוה), כמדובר לעיל⁴³ שהתעסקות האדם בעניני עוה"ז צריכה להיות באופן ד"יגיע כפיך"⁴⁴ בלבד, ואילו מוחו ולבו צ"ל שקועים בענינים נעלים ורוחניים.

ונמצא, שגם במעמד ומצב שחסרה אצלו שלימות ההפסק שבין לבו לערוה, שמוחו ולבו שקועים בענינים גשמיים וחומריים, בבחינת "יגיע

יוס" יא שבט). וראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"א ואילך.

(40) בזמן הזה — ראה רא"ש ברכות שם

(פ"ט סכ"ג). טוש"ע (ואדה"ז) שם סמ"ו ס"ב (ס"ג).

(41) לשון אדה"ז בשו"ע שם ס"ב.

(42) ראה ברכות כד, ב. שו"ע אדה"ז שם סע"ד ס"א.

(43) בהמאמר פ"ג ואילך (לעיל ס"ע 69 ואילך).

(44) תהלים קכח, ב.

(36) ראה ברכות ס, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ז ה"ג ואילך. טוש"ע (ואדה"ז) או"ח רסמ"ו (ס"ב).

(37) ישע"י ב, כב. וראה ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עט, ד. הקדמה ללקו"ת לג"פ (אוה"ת בראשית (כרך ו) תתרכ, א ואילך). תו"מ סה"מ אלול ע' רלו. ובכ"מ.

(38) "סדר היום" הובא בעט"ז ריש שו"ע

או"ח. שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ת) ס"א ס"ו. מהדו"ק שם ס"ה. סידור אדה"ז בתחלתו.

(39) ראה סה"ש תש"ג ע' 7 (נעתק ב"היום

ראשך" (ולא "יגיע כפיך" בלבד) — הנה גם אז יש בכחו לברך ברכות השחר!

יא. וחידוש גדול עוד יותר — המודגש במנהגו של הרבי נ"ע להסתכל בחלון בעת אמירת ברכות השחר:

נוסף לכך שבכחו של כאו"א מישראל לברך את ברכות השחר ללא כל הכנות מצדו (כנ"ל ס"י), הרי יתירה מזה, שיש ביכלתו ובאפשריותו אפילו לפתוח חלון ולהסתכל בו — כמבואר בכ"מ⁴⁵ תוכן הענין להסתכלות, בחינת "עיניך יונים"⁴⁶ וכו'⁴⁷.

ועפ"ז יש לבאר הטעם שהרבי נ"ע מסר מנהגים הנ"ל אל בנו יחידו כ"ק מו"ח אדמו"ר — כיון שבמנהגים אלה ישנו לימוד והוראה כללית לכאו"א מישראל, אשר בכל מעמד ומצב שיהי, אפילו כאשר אין לו אלא "נשמה באפו" בלבד, ולא עוד, אלא שנמצא בבחינת "יגיע ראשך" — יש בכחו ובאפשריותו לשבור את הכותל ("דורכשפארן די וואנט"), לפתוח חלון ("עפענען אַ פענצטער"), ולהתקשר עם הקב"ה.

46) שה"ש א, טו, ד, א.
47) ביאור הדברים — חסר (המו"2).

45) לקו"ת ואתחנן ב, סע"ד. ג, ב"ג.
שה"ש יד, ב. לר, ג. לט, א. המשך תער"ב
ח"ג ע' אית. ובכ"מ.